Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Series "Psychology". № 2(9), pp. 27-30 (2018)
УДК 159:34.01
DOI: [https://doi.org/10.17721/BSP.2018.2\(9\).7](https://doi.org/10.17721/BSP.2018.2(9).7)

ISSN 1728-3817
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing Center "Kyiv University", 2018

Е. Крайніков, канд. психол. наук, доц.,
Є. Прокопович, канд. мед. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ
Ю. Землякова, психолог, Київ
С. Примаченко, психолог, заст. директора
ВНЗ "Київський медичний коледж 3", Київ

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВУ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

З метою дослідження поставленої проблеми нами було проведено психодіагностичне дослідження. Вибірку становили 78 підлітків (33 хлопчика та 45 дівчат) у віці 15–16 років. За результатами аналізу було виділено дві групи досліджуваних: підлітки зі схильністю до девіантної поведінки та підлітки без такої схильності. Між зазначеними групами було продемонстровано відмінності за низкою показників.

Ключові слова: девіантна поведінка, делінквентна поведінка, агресивність, комп'ютерна залежність, підлітковий вік.

Актуальність. Безперервний ріст різноманітних виявів девіантної поведінки молоді та неповнолітніх ставить перед суспільством, як одне із основних завдань, не тільки боротьбу з наслідками відхилення від соціальних норм (зокрема правових), але, головним чином, їхнє запобігання шляхом нейтралізації причинного комплексу, усунення соціальних протиріч, соціалізації тощо.

Методичне підґрунтя. У процесі аналізу літератури ми дійшли висновку про глибоку наповненість змісту поняття "девіантної поведінки". Виходячи з описаних позицій, девіантну поведінку можна визначити як систему вчинків або окремі вчинки психічно здорової людини, які не відповідають або суперечать офіційно встановленим або фактично сформованим у даному суспільстві нормам і правилам на певному етапі розвитку суспільства, як результат несприятливого соціального розвитку та порушення процесу соціалізації особистості. Щоб віднести ту чи іншу поведінку до девіантної, необхідно розуміти поняття норми. Це поняття треба розглядати, урахувавши багато чинників, та невідривно від тієї культури, в якій перебуває людина, оскільки поведінка, що відхиляється, є соціально детермінованою. Поняття "соціальна норма" історично мінливе – те, що вчора вважалося нормою, сьогодні може виявитися девіантною поведінкою, і навпаки [2; 3; 4; 7].

Існують різні класифікації девіантної поведінки. Одна з них заснована на таких критеріях, як вид норми, що порушується, та негативні наслідки поведінки, що відхиляється. За цими критеріями виділяють три групи девіантної поведінки: антисоціальна, асоціальна, аутодеструктивна. До найбільш вираженого вияву девіантної поведінки можна віднести делінквентну (протиправну) поведінку. Девіантна поведінка підлітків має свою специфічну природу [5; 6]. Серед причин, що обумовлюють різні вияви девіантної поведінки, виділяють психофізіологічні (нерівномірність розвитку серцево-судинної та кістково-м'язової систем, підвищена стомлюваність, підвищена активність ендокринної системи в період статевого дозрівання). Гормони впливають на мозок підлітку і призводять до помітних, часто навіть обтяжливих, змін у поведінці [9]. Також змушнення відбувається через пошуки нових вражень, безоглядний ризик та імпульсивні дії. Підлітки дуже недовго можуть зосереджуватися на можливих наслідках своїх учинків і зовсім не чутливі до загрози покарання. Причина в тому, що в них ще не визріла префронтальна кора, тому вони схильні до аддикцій, які викликають у недозрілому мозку тривалі пошкодження [8]. Іншими вагомими причинами є соціально-психологічні (взаємовідносини з дорослими, батьками, учителями) та психологічні чинники (зміна "Я-концепції", що визначаються

прагненням зрозуміти себе, свої можливості й особливості, як об'єднують підлітка з іншими людьми, так і відрізняють його від них, що робить його унікальним і неповторним).

Емпіричне дослідження. З метою реалізації поставлених завдань нами було проведено емпіричне дослідження із застосуванням такого інструментарію: Опитувальник А. Басса – А. Даркі, багатофакторний Тест "Міні-мульт", Опитувальник суїцидального ризику (модифікація Т. Н. Разуваєвої), Тест Кімберлі – Янг на інтернет-залежність, Методика діагностики схильності до девіантної поведінки (А. Орел) тощо [1]. Отримані дані оброблялися за допомогою програми SPSS v 23. Вибірку становили підлітки у віці 15–16 років, загальна кількість – 78 осіб (33 хлопчика та 45 дівчат), із яких 43 особи – студенти 1 курсу Київського медичного коледжу № 3, 35 осіб – учні 10 класу спеціалізованої загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 9 м. Фастів.

При аналізі отриманих даних ми поділили загальну вибірку на дві групи. До 1-ої групи увійшли 35 осіб (12 хлопчиків та 23 дівчини), які мали виражені тенденції до девіантної поведінки – показники індексу агресії (за Опитувальником Басса – Даркі) вище середнього рівня. Також у них була виявлена інтернет-залежність (за Тестом Кімберлі – Янг) та підвищені показники шкали схильності до делінквентної поведінки (за Методикою діагностики схильності до девіантної поведінки А. Орел). До 2-ої групи увійшли 43 особи (21 хлопчик та 22 дівчини), показники яких за даними тестування належали до середнього рівня і нижче.

За Опитувальником суїцидального ризику, для групи 2 притаманні підвищені показники за шкалою "соціальний песимізм" (тобто негативна концепція навколишнього світу, сприйняття його як ворожого, який не відповідає уявленням про нормальні або задовільні для людини відносини з оточуючими). Але і середнє значення антисуїцидального фактору знаходиться на високому рівні: це означає, що навіть за високих значень усіх інших показників глобальний суїцидальний ризик є зниженим.

За результатами Тесту Кімберлі – Янг, досліджувані 2-ої групи мають деякі проблеми, що пов'язані із захопленням інтернетом, хоча їхні показники перебувають у межах норми. За Методикою діагностики схильності до девіантної поведінки, досліджувані групи 2 показали середні значення за шкалами схильності до подолання норм і правил, вольового контролю емоційних реакцій, схильності до агресії й насильства, схильності до делінквентної поведінки; зазначене свідчить про їхню низьку схильність до девіантної поведінки. За даними Опитувальника Басса – Даркі, досліджувані групи 2 мають нормальні показники непрямої агресії й роздратування та

високі – вербальної агресії та відчуття провини. Якщо розглядати профіль у цілому, то індекс агресії та індекс ворожості (які є основними у визначенні агресивності) перебувають у допустимій нормі.

За даними *тесту "Міні-Мульт"*, пік середньостатистичного профілю групи 2 припадає на шкалу гіпоманії, що відображає активність позиції, високий рівень життєлюбства, впевненість обстежуваних у собі, позитивну самооцінку, схильність до жартів і витівок, високу мотивацію досягнення (однак орієнтовану більшою мірою на моторну рухливість і надмірну речову активність, ніж на конкретні цілі). Настрій респондентів піднесений, але у відповідь на протидію легко спалахує і так само легко згасає гнівлива реакція. Даний профіль є варіантом підліткової й молодіжної норми і свідчить про відсутність схильності до серйозного заглиблення у складні проблеми, перевагу безпечності, радісне сприйняття всього навколишнього світу і свого буття, райдужність надій, впевненість у майбутньому, переконаність у щасливому майбутньому тощо. Зниження профілю за шкалою психопатії свідчить про низьку мотивацію досягнення, відсутність спонтанності та безпосередності поведінки, самоконтроль, невиражене честолюбство, відсутність лідерських рис і прагнення до незалежності, схильність до загальноприйнятих норм поведінки, конформізм. Це відображає тимчасове зниження протидії особистості навколишньому середовищу, що може бути пов'язане із блокуванням "самості" [10]. Такі показники також можуть бути обумовлені браком мотивованої участі в дослідженні.

За *Опитувальником суїцидального ризику*, для групи 1 характерні підвищені показники за шкалою "афективність", що свідчить про домінування емоцій над інтелектуальним контролем в оцінці ситуації. Це означає готовність реагувати на травматичну ситуацію безпосередньо емоційною поведінкою. У крайньому варіанті можлива афективна блокада інтелекту. Також для групи 1 характерний соціальний песимізм, тобто негативна концепція навколишнього світу, сприйняття його як ворожого, який не відповідає уявленням про нормальні або задовільні для людини відносини з оточуючими. За *тестом Кімберлі – Янг*, досліджувані групи 1 мають виражену інтернет-залежність.

За *Методикою діагностики схильності до девіантної поведінки*, досліджувані групи 1 мають підвищені показники за шкалами схильності до подолання норм і правил, схильності до адитивної поведінки, схильності до самопошкоджуваної й саморуйнівної поведінки та в межах норми – вольового контролю емоційних реакцій. Дещо підвищені показники схильності до агресії та насильства, високі показники за шкалою схильності до делінквентної поведінки, що свідчить про ризик протиправної поведінки.

Середні показники за *Опитувальником Басса – Даркі* свідчать про те, що підлітки групи 1 мають показники у межах норми за шкалами "образа" і "підозрілість" та високі показники фізичної й вербальної агресії, негативізму та провини. Якщо розглядати профіль у цілому, то індекс агресії та індекс ворожості (які є основними у визначенні агресивності) значуще відхиляються від норми у бік збільшення.

За *тестом "Міні-Мульт"*, інтегративний профіль досліджуваних групи 1 перебуває у межах норми (40–70 балів). Ближче до верхньої межі норми знаходяться показники шкали достовірності. Це може свідчити про те, що представники групи 1 прагнуть привертати увагу оточення до свого складного внутрішнього світу, показувати їхню надмірну занепокоєність внутрішніми проблемами, стурбованість, напруженість, невпевненість у

собі й позитивній оцінці себе оточенням, яке притаманне для підліткового віку. Пік середньостатистичного профілю групи 1 припадає на шкалу гіпоманії, що є варіантом підліткової та молодіжної норми і свідчить про відсутність схильності до серйозного заглиблення у складні проблеми, перевагу безпечності, радісне сприйняття всього навколишнього світу і свого буття, райдужність надій, впевненість у майбутньому, переконаність у щасливому майбутньому тощо [10].

Відмінності між середніми показниками двох груп досліджувалися за допомогою *t*-критерію Стюдента. Було виявлено статистично значущі відмінності між середніми показниками таких шкал: комп'ютерна залежність, афективність, унікальність, неспроможність, демонстративність, часова перспектива, іпохондрія, депресія, психопатія, паранояльність, гіпоманія, достовірність, непряма агресія, роздратування, образа, підозрілість, відчуття провини, індекс ворожості, схильність до подолання норм і правил, схильність до адитивної поведінки, схильність до самопошкоджувальної й саморуйнівної поведінки, вольовий контроль емоційних реакцій, схильність до делінквентної поведінки.

Порівняння середніх показників комп'ютерної залежності у досліджених групах виявило статистично значущу відмінність між ними ($t = 6,9$, при $p < 0,05$). Середній рівень комп'ютерної залежності досліджуваних групи 1 на 28 % вищий, ніж у досліджуваних групи 2, та належить до високого діапазону значень (нехімічна залежність, яка характеризується однією або більше фрустрованими потребами, заниженою самооцінкою, гіперболізованим уявленням про ідеальне "Я", емоційною нестійкістю, схильністю до відходу від проблем і уникнення відповідальності). На відміну від них, досліджувані групи 1 мають деякі проблеми, що пов'язані із захопленням інтернетом, але їхній рівень не досягає показників залежності.

Статистично значущі відмінності між середніми значеннями досліджуваних груп було виявлено за такими шкалами *Методики суїцидального ризику*: демонстративність ($t = 2,61$, при $p < 0,05$), афективність ($t = 2,66$, при $p < 0,05$), унікальність ($t = 2,83$, при $p < 0,05$), неспроможність ($t = 3,28$, при $p < 0,05$), часова перспектива ($t = 2,64$, при $p < 0,05$). Так, середні показники афективності досліджуваних групи 1 є значущо вищими, що свідчить про їхню готовність реагувати на травматичну ситуацію безпосередньо емоційною поведінкою, про домінування емоцій над інтелектуальним контролем в оцінці ситуації. Значущі відмінності виявлено також при порівнянні середніх значень груп за шкалою унікальності. Такі відмінності показують те, що досліджувані групи 1 схильні сприймати себе, ситуації, і, можливо, власне життя в цілому як явище виняткове, не схоже на інші, і, отже, таке, що передбачає виняткові варіанти виходу, зокрема, суїцид. Таке сприйняття тісно пов'язане з феноменом "непроникності" для досвіду, тобто з недостатнім умінням використовувати свій і чужий життєвий досвід. Середні значення за шкалою неспроможності є значущо вищими у групі 1, що відображає негативну концепцію власної особистості, уявлення про свою неспроможність, некомпетентність, непотрібність, "вимкнення" зі світу. Дана шкала може бути пов'язана з уявленнями про фізичну, інтелектуальну, моральну та іншу неспроможність (формула внутрішнього дискурсу – "Я поганий"). Середні значення за шкалою демонстративності є значущо вищими у групі 1, що свідчить про те що, ці підлітки намагаються привертати увагу оточуючих до своїх нещастя, домогтися співчуття і розуміння. При цьому демонстрація суїцидальної поведінки, яка оцінюється ззовні як "шантаж", самою особистістю сприймається як "заклик про

допомогу". Найбільш значущі відмінності виявлено за шкалою "часова перспектива". Підлітки, що схильні до девіантної поведінки, мають труднощі з конструктивним плануванням майбутнього. Це може бути наслідком їхньої надмірної заглибленості в актуальну ситуацію, трансформацією почуття нерозв'язності поточної проблеми у глобальний страх невдач і поразок у майбутньому. Натомість значущих відмінностей між середніми значеннями за іншим шкалам Методики суїцидального ризику не виявлено.

Статистично значущі відмінності було виявлено між середніми значеннями таких шкал *тесту "Міні-Мульт"*: депресії ($t = 3,09$, при $p < 0,05$), іпохондрії ($t = 2,56$, при $p < 0,05$), психопатії ($t = 2,13$, при $p < 0,05$), паранояльності ($t = 2,64$, при $p < 0,05$), гіпоманії ($t = 3,70$, при $p < 0,05$), достовірності ($t = 3,72$, при $p < 0,05$). Зауважимо, що всі середні показники за даними шкалами перебувають у межах вікової норми. Середні значення за шкалою депресії є значущо вищими у групі підлітків, що схильні до девіантної поведінки (це свідчить про вищий рівень усвідомлення ними наявних проблем через призму незадоволеності й песимістичної оцінки своїх перспектив, схильність до роздумів, інертність у прийнятті рішень, глибину переживань, аналітичність, скептицизм, самокритичність, невпевненість у собі та своїх можливостях). Середнє значення за шкалою іпохондрії є значущо вищим у групі підлітків, які схильні до девіантної поведінки: цим підліткам більшою мірою притаманне пригнічення спонтанності (тобто невимуженості, безпосередності реакцій), стримування активної самореалізації, контроль над агресивністю, інертність у прийнятті рішень, тенденція до уникнення серйозної відповідальності та страх не впоратися). Їхня емоціональна сфера відрізняється суперечливим зіткненням стриманості та дратівливості, що створює змішаний тип реагування, властивий особам із психосоматичною predisпозицією, тобто зі схильністю до трансформації емоційної напруженості у хворобливі реакції всього організму або окремих органів (шлунково-кишкового тракту, вегетативної нервової системи, серцево-судинної діяльності). Середні значення за шкалою психопатії є значущо вищими у групі підлітків, що схильні до девіантної поведінки; при цьому досліджувані групи 2 демонструють незначне зниження середніх показників за цією шкалою, що свідчить про їхню знижену мотивацію досягнення, брак спонтанності та безпосередності поведінки, гарний самоконтроль, не виражене честолюбство, відсутність лідерських рис і прагнення до незалежності, прихильність до загальноприйнятих норм поведінки. Середні значення за шкалою гіпоманії є значущо вищими у групі підлітків зі схильністю до девіантної поведінки, що свідчить про їхнє уникання складних проблем, безпечність, радісне сприйняття всього навколишнього світу і свого буття, райдужність надій, упевненість у майбутньому, переконаність у щасливому майбутньому тощо. Також зазначимо, що за шкалою достовірності підлітки зі схильністю до девіантної поведінки демонструють більше прагнення привертати увагу оточення до свого складного внутрішнього світу, надмірно стурбовані внутрішніми проблемами, напружені, невпевнені у собі та позитивній оцінці себе оточенням.

Статистично значущі відмінності між середніми значеннями було виявлено за результатами *Опитувальника Басса – Даркі*, а саме непряма агресія ($t = 6,01$, при $p < 0,05$), роздратування ($t = 6,17$, при $p < 0,05$), образа ($t = 4,36$, при $p < 0,05$), підозрілість ($t = 3,14$, при $p < 0,05$), відчуття провини ($t = 2,09$, при $p < 0,05$) та індекс ворожості ($t = 4,8$, при $p < 0,05$). Непряма агресія у групі зі схильністю до девіантної поведінки є значущо вищою, ніж у групі 2, та належить до високого діапазону

значень. Підлітки групи 1 спрямовують агресію на іншу особу непрямим шляхом, а підлітки групи 2 демонструють середній рівень непрямой агресії. Середні показники роздратування є значущо вищими у групі зі схильністю до девіантної поведінки та належать до високого діапазону значень. Ці підлітки демонструють підвищену готовність до вияву негативних почуттів при найменшому порушенні (запальність, грубість). Натомість, підлітки групи 2 демонструють середній рівень значень за шкалою роздратування. Середні показники образи є значущо вищими у групі 1 та належать до середнього діапазону значень, тобто підлітки мають середньо виражений вияв заздрості та ненависті до оточуючих за дійсні й вигадані дії. Натомість досліджувані групи 2 мають знижені показники за цим критерієм, що свідчить про їхню тенденцію ігнорувати в собі такі вияви. Середні показники підозрілості у групі зі схильністю до девіантної поведінки є значущо вищими, ніж у групі 2, та належать до середнього діапазону значень. Це свідчить про те, що такі підлітки більш застережливо ставляться до навколишнього середовища, ніж підлітки, що не схильні до девіантної поведінки. Середні показники відчуття провини в обох групах належать до високого діапазону значень, при чому у підлітків зі схильністю до девіантної поведінки є значущо вищими, що свідчить про їхню більшу схильність до докорів сумління та внутрішній монолог на тему "Я поганий". Середні показники індексу ворожості у групі зі схильністю до девіантної поведінки є значущо вищими, ніж у групі 2, та належать до високого діапазону значень. Натомість, підлітки, що не схильні до девіантної поведінки, мають середній рівень індексу ворожості.

Статистично значущі відмінності між середніми значеннями було виявлено за такими шкалами *Методики діагностики схильності до девіантної поведінки*: схильність до подолання норм і правил ($t = 2,67$, при $p < 0,05$), схильність до адитивної поведінки ($t = 5,58$, при $p < 0,05$), схильність до самопошкоджувальної та саморуйнівної поведінки ($t = 4,41$, при $p < 0,05$), вольовий контроль емоційних реакцій ($t = 4,56$, при $p < 0,05$) та схильність до делінквентної поведінки ($t = 8,36$, при $p < 0,05$). За шкалою схильності до подолання норм і правил, показники обох груп належать до середнього діапазону значень, при цьому в досліджуваних зі схильністю до девіантної поведінки показники є значущо вищими, що свідчить про їхню тенденцію нехтувати соціальними нормами. За шкалою схильності до адитивної поведінки, середні показники обох груп належать до середнього діапазону значень, при цьому в досліджуваних зі схильністю до девіантної поведінки показники є значущо вищими, що свідчить про їхню схильність до вживання наркотичних речовин. За шкалою схильності до самопошкоджувальної та саморуйнівної поведінки, середні показники обох груп належать до середнього діапазону значень, при цьому в досліджуваних зі схильністю до девіантної поведінки показники є значущо вищими, що свідчить про їхню меншу здатність контролювати свої емоційні реакції. За шкалою схильності до делінквентної поведінки, середні показники досліджуваних зі схильністю до девіантної поведінки є значущо вищими та належать до високого діапазону значень, що говорить про їхню здатність здійснити протиправну поведінку.

Також нами виявлено пряму залежність між показниками унікальності та паранояльності (r -Пірсона = $0,67$, при $p < 0,05$) і між показниками демонстративності

й паранояльності (r -Пірсона = 0,61, при $p < 0,05$). Пряма залежність спостерігається між агресивністю та схильністю до делінквентної поведінки (r -Пірсона = 0,64, при $p < 0,05$). Крім того, виявлено зворотну залежність між показниками ефективності та шкалою корекції (r -Пірсона = -0,54, при $p < 0,05$). Зазначимо, що між шкалою брехні та схильністю до делінквентної поведінки виявлено зворотну залежність (r -Пірсона = -0,60, при $p < 0,05$).

Висновки. У результаті проведеного дослідження нами були знайдені статистично значущі відмінності між середніми показниками підлітків зі схильністю до девіантної поведінки та підлітками, що не мають такої схильності, за такими шкалами: комп'ютерна залежність, афективність, унікальність, неспроможність, демонстративність, часова перспектива, іпохондрія, депресія, психопатія, паранояльність, гіпоманія, достовірність, непряма агресія, роздратування, образа, підозрілість, відчуття провини, ворожість, схильність до подолання норм і правил, схильність до адитивної поведінки, схильність до самопошкоджувальної й саморуйнівної поведінки, вольовий контроль емоційних реакцій, схильність до делінквентної поведінки. За іншими шкалами статистично значущої різниці не виявлено. Для дослідження ймовірних зв'язків ми застосували кореляційний аналіз, який продемонстрував пряму залежність між показниками "унікальність" і "паранояльність" та між показниками "демонстративність" та "паранояльність". Пряма залежність також спостерігається між індексом агресії та схильністю до делінквентної поведінки; зворотна залежність – між афективністю й показниками шкали корекції. Між показниками шкали брехні та схильністю до делінквентної поведінки також існує зворотна залежність.

Э. Крайников, канд. психол. наук, доц.

Е. Прокопович, канд. мед. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

Ю. Землякова, психолог, Киев

С. Примаченко, психолог, зам. директора,

ВУЗ "Киевский медицинский колледж 3", Киев

ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

С целью исследования поставленной проблемы нами было проведено психодиагностическое исследование. Выборку составили 78 подростков (33 мальчика и 45 девочек) в возрасте 15-16 лет. По результатам анализа были выделены две группы испытуемых: подростки со склонностью к девиантному поведению и подростки без такой склонности. Между указанными группами были продемонстрированы различия по ряду показателей.

Ключевые слова: девиантное поведение, делинквентное поведение, агрессивность, компьютерная зависимость, подростковый возраст.

E. Krainikov, Ph.D., Assoc. Prof.

E. Prokopovich, Ph.D., Assoc. Prof.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

Yu. Zemlyakova, psychologist, Kyiv

S. Primachenko, psychologist, deputy director

Kyiv Medical College 3, Kyiv

FEATURES OF TEENAGERS' DEVIANT BEHAVIOR

In order to investigate the problem, we conducted a psychodiagnostic study. During the implementation of the survey, the following tools were used: A. Bass – A. Darkey Questionnaire, Mini-Multifactor Test, Suicidal Risk Questionnaire (T.N. Razuvaeva Modification), Kimberley-Young Internet Addiction Test, Method for determining the tendencies to deviant behavior (A.Orel). The survey was conducted through the written face-to-face group survey of respondents. The resulting data was processed and summarized using statistical processing methods (SPSS v 23). The sample consisted of 78 adolescents (33 boys and 45 girls) aged 15-16 years. According to the results of the analysis, we distinguished two groups of subjects: teenagers with a tendency to deviant behavior and adolescents without such an inclination. Group 1 has included subjects who had high predisposition to the deviant behavior, high rates of aggression, a tendency to Internet addiction, and increased scores of the scale of susceptibility to delinquent behavior. Group 2 has included subjects who did not show the tendency to manifest deviant behavior, and the indicators according to the study were quite low or moderate. Between the indicated groups, differences were shown for a number of indicators. It is stated that adolescents with a high tendency to deviant behavior are characterized by the dominance of emotions over intellectual control in the assessment of situations, affectiveness, disposition to the addictive behavior, computer addiction, as well as high levels of aggression (physical and verbal), feelings of guilt and negativity, demonstration and hypochondria etc. Analyzing the results of the study, we applied the correlation analysis, which revealed the existence of the interconnections between the indicators of "paranoia" with "demonstrativeness" and "uniqueness", as well as between the indicators of aggression and propensity for delinquent behavior.

Keywords: deviant behavior, delinquent behavior, aggressiveness, computer addiction, adolescent age.

Список використаних джерел

1. Большая энциклопедия психологических тестов / сост. А. Карелин. – М.: Эксмо, 2006. – 416 с.
2. Дитяча психіатрія / за ред. Г. М. Кожини та В. Д. Мішієва. – К.: Медицина, 2014. – 376 с.
3. Клиническая психология: учебник / под ред. Б. Д. Карвасарского. – СПб.: Питер, 2002. – 960 с.
4. Клиническая психология / под ред. М. Перре и У. Баумана. – СПб.: Питер, 2002. – 1312 с.
5. Крайг Г. Психология развития / Грейс Крайг; пер. с англ. – СПб.: Питер, 2002. – 992 с. (Серия "Мастера психологии").
6. Ньюкомб Н. Развитие личности ребенка / Н. Ньюкомб; пер. с англ. – СПб.: Питер, 2002. – 640 с. (Серия "Мастера психологии").
7. Патопсихология: навч. посіб. / за ред. С. Д. Максименка. – К.: КММ, 2009. – 208 с.
8. Психіатрія і наркологія / за ред. В. Л. Гавенка. – К.: Здоров'я, 2009. – 512 с.
9. Свааб Д. Ми – це наш мозок / Дік Свааб; пер. з нім. – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 496 с.
10. Собчик Л. Н. Стандартизированный многофакторный метод исследования личности: методическое руководство / Л. Н. Собчик. – М., 1990. – 80 с. – (Серия "Методы психологической диагностики").

Reference

1. Bolshaia entsiklopediia psikhologicheskikh testov. – M.: Eksmo, 2006. – 416 s.
2. Dytiacha psykhiiatriia / Za red. H. M. Kozhynoi ta V. D. Mishieva. – K.: Medytyna, 2014. – 376 s.
3. Klinicheskaia psikhologiiia: Uchebnik / Pod red. B. D. Karvasarskogo. – SPb.: Piter, 2002. – 960 s.
4. Klinicheskaia psikhologiiia / Pod red. M. Perre i U. Bauman. – SPb.: Piter, 2002. – 1312 s.
5. Kraig G. Psikhologiiia razvitiia / Greis Kraig; per. s angl. – SPb.: Piter, 2002. – 992 s. (Seriiia "Mastera psikhologii").
6. Niukomb N. Razvitie lichnosti rebenka / Nora Niukomb; per. s angl. – SPb.: Piter, 2002. – 640 s. (Seriiia "Mastera psikhologii").
7. Patopsykholohiia: Navchalnyi posibnyk / Za red. S. D. Maksymenka. – K.: KMM, 2009. – 208 s.
8. Psykhiiatriia i narkolohiia / Za red. V. L. Havenka. – K.: Zdorovia, 2009. – 512 s.
9. Svaab D. My – tse nash mozok / Dik Svaab; per. z nim. – Kh.: Klub simeinoho dozvillia, 2016. – 496 s.
10. Sobchik L. N. Standartizirovannyi mnogofaktorny metod issledovaniia lichnosti: Metodicheskoe rukovodstvo / Liudmila Nikolaevna Sobchik. – M., 1990. – 80 s. – (Seriiia "Metody psikhologicheskoi diagnostiki").

Надійшла до редколегії 04.11.18